

М. М. ВЕГЕШ

ПОЛКОВНИК МИХАЙЛО КОЛОДЗІНСЬКИЙ-ГУЗАР У КАРПАТСЬКІЙ УКРАЇНІ

1938-1939 роки — період утворення і розвитку Карпатської України, спочатку автономної, а згодом самостійної української держави у нашому краї. У зв'язку із загостренням міжнародної обстановки, уряд О. А. Волошина починає приділяти значну увагу формуванню власних збройних сил — Карпатської Січі. Молода українська армія на Закарпатті вимагала досвідчених військових кадрів, яких карпатський уряд не мав. Саме тому робиться спроба залучити у свої лави кадрових військових з Галичини, Буковини і Волині. Найближчим часом це було зроблено. Різні функції тоді виконували генерали М. Капустянський, В. Петрів, В. Курманович, члени Проводу Українських Націоналістів З. Коссака, Р. Шухевич, Я. Барановський, О. Сенік, О. Ольжич та інші. Однак, серед всієї цієї плеяди військових спеціалістів особливо виділявся виходець з Буковини, полковник Михайло Колодзінський (1902-1939), більш відомий на Закарпатті як полковник Гузар.

У 30 роках ім'я Михайла Колодзінського було добре відоме військовим фахівцям Європи. Завдяки своїм працям по військовій теорії і історії українського війська, Михайло Колодзінський вважався одним із талановитих військових теоретиків того часу. Особливої уваги заслуговує його праця «Українська воєнна доктрина», яка побачила світ між 1935 і 1937 роками. Автор розглядає такі питання, як проблема війни і воєнної доктрини в Україні й Європі, просліджує етапи її розвитку (княжі, козацькі, найновіші часи).

Колодзінському імпонували військово-теоретичні погляди Клявзевица, зокрема, постулат останнього, що війна повинна вестися всіма духовими і матеріальними силами народу до повного знищення ворога. Не відкидав Колодзінський і здобутків військового мистецтва французької буржуазної революції. Саме під впливом цієї революції автор прийшов до висновку, що «коли вже нема розумного виходу з важкого положення, то треба вміти вмерти по-геройськи, щоб така смерть була джерелом для молодих поколінь». Події 1939 р. на Закарпатті довели, що це не пусті слова.

На чому мала ґрунтуватися сучасна (кінця 30 років — М. В.) українська воєнна доктрина? «Наша воєнна доктрина, — пише Колодзінський, — має достосовуватись до політичних змагань України. В нашій визвольній війні бере участь увесь нарід, тому воєнна доктрина мусить будуватись на охоплюванні цілого життя народу». Свою воєнну доктрину Колодзінський називав націоналістичною, бо в «Україні не може бути нічого ненаціоналістичного.

Така доктрина дасть тверді моральні й політичні підстави для української армії».

В 1938 р. М. Колодзінський завершив роботу над своєю працею «Воєнне значення і стратегічне положення Закарпаття». Автор доводив, що після підписання советсько-чехословацького договору, до Закарпаття прикута особлива увага політичних і військових кіл світу. На думку Колодзінського, Закарпаття може стати «авіаматкою для большевицько-московської повітряної фльоти». Виходячи з цього, даний регіон становить певний інтерес для стратегічної оборони всієї України. Колодзінський зауважував: «Під оглядом стратегічним Закарпаття було б неоціненним для оборонної системи української держави. . . Сильно уфортифіковані Карпати зможуть здержати ворожий наступ зарівно з полудня, як і з заходу. В цьому випадку має для нас неоціненне значення Лемківщина. З неї ми вічно будемо загрозувати полудневій Польщі. Ніякий поляк не відважиться перейти на схід від Висли, якщо поперед не буде здобутою Лемківщина, сполучена фортифікаційною системою з Перемишлем і Львовом».

Отже, військово-теоретичні праці М. Колодзінського довели, що на Україні з'явився теоретик, перед яким відкривалася непогана військова кар'єра.

Михайло Колодзінський одним із перших з'явився на Закарпатті і був включений до військового штабу Карпатської Січі. Як і всі його товариші, полковник Колодзінський діяв під псевдонімом. Василь Гренджа-Донський називав полковника Гузара «мозком» Січі. Так воно й було в дійсності.

Із великої кількості емігрантів Карпатської України саме про Гузара в очевидців збереглися найкращі спогади. Ось як його описав уже згадуваний нами В. Гренджа-Донський: «Його висока постать завжди була мені імпонуючою, — тепер просто його обожую. Хоч він і ходить у цивільному одязі, зразу видно, що вояк. Палає ненавистю проти ворогів, його спокійне, врівноважене обличчя е виразом хороброї душі, ті тверді риси відзеркалюють безмежну, незастрашиму відвагу. . .».

13-14 березня 1939 року тривали бої між січовиками і чеськими військами. Спроба окремої групи січовиків захопити чеську зброю закінчилася трагічно для Карпатської Січі. Загибло більше сотні чоловік. Трагедія, якої могло не бути. Очевидець тих подій Іван Сарвадій твердить, що у випадку успіху операції по захопленню зброї, дана група повинна була здійснити державний переворот з метою скинення уряду Карпатської України. У підтримку такого твердження мала служити і доповідна записка М. Бандусяка до Міністерства внутрішніх справ Карпатської України, яка зберігається у Закарпатському Держархіві. Спробу групи змовників, серед яких були і деякі галичани, чеські війська використали як

привід до роззброєння Січі. Вони, дочекавшись підкріплення, зробили напад на всі її головні споруди. Оборону Січової Гостинниці очолював Михайло Колодзінський. В. Гренджа-Донський детально її описав. Сили воюючих сторін були не рівні, але, незважаючи на це, полковник Гузар тільки тоді склав зброю, коли одержав особистий наказ о. Августина Волошина.

15 березня 1939 р. міністр військових справ Карпатської України Степан Клочурак підписав наказ про створення нового штабу Карпатської Січі. Комендантом було призначено полковника Сергія Єфремова, але весь тягар керівництвом Січчю ніс на своїх плечах М. Колодзінський. Необхідно погодитися з І. Сарвадієм, що «штаб Січі. . . властиво в часі боїв проти мадярів не існував». Як вишняток, названий автор називає одного Колодзінського, який залишався дійовим. «Молодий поручник, — пише він, — в розпуді шукає свого порятунку на полі бою, — з лицарською посвятою він засновує сотні добровольців і разом виходить на поле битви Красне поле. Голосні карпатські команданти утікли». Колодзінському вдалося сформулювати всього один полк, який зайняв позицію «при битій дорозі на Краснім Полі й далі вздовж залізничного насипу». Його спроби встановити зв'язки між окремими відділами нічого не дали. Залишалося одне — дорого віддати ворогові своє життя, про що пророчив Колодзінський в одній із своїх довоєнних праць.

Події 15-16 березня 1939 р. показали, що Карпатська Січ ще не була підготовлена до серйозного опору ворогові. Необхідно погодитися з В. Гренджою-Донським, який писав, що причиною такої невідготованости були «амбіції деяких наших молодиків». До Головної Команди Січі проникли люди, які навіть не мали військового стажу, в той же час В. Курманович, В. Петрів, М. Капустянський та інші досвідчені військові виконували другорядні функції. Звичайно, що не така армія була ідеалом М. Колодзінського. Актуальними для тих трагічних днів березня 1939 р. залишалися його слова з «Української воєнної доктрини»: «Нам не можуть імпонувати малі армії, малі концепції й малі люди». На жаль, дуже багато таких «малих людей», далеких від військової справи, потрапили до Головної Команди Карпатської Січі.

Михайло Колодзінський-Гузар останнім покидав поле бою на Красному полі. Будучи важко пораненим, він разом із своїм товаришем З. Коссаком-Тарнавським, відступав у напрямку до Солотвена. В. Гренджа-Донський писав, що їх заарештували терористи в селі Апші і через деякий час розстріляли. Відомий український письменник вважав, що Колодзінський і Коссак загинули близько 20 березня. Сарвадій притримувався тієї думки, що «під час відступу його мадяри догнали і вбили».

Михайло Колодзінський-Гузар віддав всі свої сили для оборони молодої української держави на Закарпатті, і не його вина у тому, що таким трагічним був її кінець.